

กระบวนการถ่ายทอดอักษรธรรมล้านนา The Transfer Process of Tai ThamLanna

วัลลภ มณีเชษฐา^๑
Wallop Manee chedta

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย เรื่อง “กระบวนการถ่ายทอดอักษรธรรมล้านนา” มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาวิวัฒนาการและกระบวนการถ่ายทอดอักษรธรรมล้านนา ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เพื่อศึกษาปัจจัย เงื่อนไข ผู้เรียน ผู้สอนและชุมชนที่ให้การสนับสนุนการถ่ายทอดอักษรธรรมล้านนา เป็นการวิจัย เชิงคุณภาพ โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารต่างๆ ทำการสัมภาษณ์ สังเกตผู้เรียน ผู้ถ่ายทอด ทั้งแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วม การวิเคราะห์ข้อมูลเป็นการหาข้อสรุปแล้วนำเสนอด้วยการบรรยายตามประเด็นที่ศึกษา ผลการวิจัยพบว่า วิวัฒนาการและกระบวนการถ่ายทอดอักษรธรรมล้านนา ในอดีตวัดมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดอักษรธรรมล้านนา โดยอาศัยขั้นตอนของการบวชใน พุทธศาสนาเพื่อจัดการศึกษา ภายใต้อาการกำกับดูแลจากพระผู้เป็นอาจารย์ให้เป็นไปในทิศทางที่กำหนด เนื้อหาส่วนใหญ่จึงเน้นในเรื่องเกี่ยวกับศาสนา พิธีกรรม และความเชื่อ ส่วนใหญ่การเรียนรู้จะเน้นในด้านการอ่านออกเขียนได้ เพื่อใช้ในด้านการค้นคว้าของนักประวัติศาสตร์ หลังจากการปฏิรูปการศึกษา พ.ศ. ๒๕๔๒ ในอาณาจักรล้านนา มีการศึกษาสมัยใหม่เข้ามาวัด วัดจึงลดบทบาททางการศึกษาอักษรธรรมลงไป การอนุรักษ์จะมาจากผู้ที่มีความห่วงแหน ผู้ที่เห็นคุณค่า ผู้ที่มีความห่วงใย ปัจจุบัน การถ่ายทอดอักษรธรรมล้านนายังคงมีอยู่ในวงแคบคือ ในบางวัด หมอยาพื้นบ้าน พ่อหนาน พ่อครู แม่ครู ปราชญ์ชาวบ้าน และ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

คำสำคัญ : กระบวนการถ่ายทอด, อักษรธรรมล้านนา

---

^๑ ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเนชั่น.
Department of Public Administration Faculty of Social Sciences and Humanities,
National University.

Abstract

This article is part of a research project entitled is to study the development and process of interpreting the Tai ThamLanna Scripts from the past to present to investigate the factors and conditions of learners, teachers and communities that support the interpretation of Tai ThamLanna Scripts. This research was conducted through the qualitative research method by gathering data from documents, interview and observe learners and teachers that participated and non – participated. All data were analyzed and sum up with the descriptive manner. The research found that the development and process of transferring the Tai ThamLanna Scripts depended on the Buddhist monasteries. In the past, Buddhist monasteries played the important role of transferring the Tai ThamLanna Scripts through the process of ordination in Buddhism to organize education under the supervision of the monks. Most of the content is focused on religion, ritual, and belief. In addition, most of the classes focus on literacy for the purposes of researching history. After the educational reform in 2442 B.E, the Lanna Kingdom received a modern education system. Thus, the monasteries reduced the role of literary education. The current conservation derives from

people who have a passion for the values and concerns of the Lanna language. The transferring of Tai ThamLanna Scripts is provided by organizations and individuals i.e. Buddhist monasteries, traditional healers, ex monks, parent-teachers, local scholars and Chiang Mai University...

Keywords: Transfer Process, Tai ThamLanna Scripts

๑. บทนำ

ในสังคมหนึ่งๆจะดำรงอยู่ได้จะต้องมีวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตของตนเอง คือมีความเป็นอยู่หรือการดำรงชีวิตที่คล้ายคลึงกัน เช่น มีขนบธรรมเนียม ค่านิยม การเมือง

การปกครอง ศาสนา^๒วัฒนธรรมเป็นความเจริญงอกงามกระทำสืบต่อกันมาเป็นมรดกตกทอดไปสู่ชนรุ่นหลังรวมทั้งขนบธรรมเนียมประเพณีประจำกลุ่มของตน ซึ่งมีการ

---

^๒ สุพัตรา สุภาพ, สังคมวิทยา, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๓๔).

เปลี่ยนแปลงหรือเจริญงอกงามขึ้นตามยุคตามสมัย^๓ เมื่อวัฒนธรรมคือมรดกหรือสัญลักษณ์ที่มนุษย์สร้างขึ้นก็หมายความว่าวัฒนธรรมคือสิ่งที่มนุษย์จะต้องเรียนรู้ และจะต้องมีการถ่ายทอด ดังนั้นการถ่ายทอดวัฒนธรรมที่เห็นชัดที่สุดก็คือ การที่พ่อแม่สอนลูกว่าอะไรควรทำหรือไม่ควรทำในสังคมไทย พ่อแม่สอนลูกให้ไหว้ผู้มีอาวุโสกว่า ผู้น้อยไม่ควรยืนค้ำศิระษะผู้ใหญ่ การสอนลักษณะนี้นอกจากจะเป็นการสอนถึงพฤติกรรมแล้วยังเป็นการถ่ายทอดสัญลักษณ์อีกด้วย

กระบวนการถ่ายทอด คือ กระบวนการถ่ายทอดที่สืบต่อๆ กันมาในท้องถิ่นของตน เป็นกระบวนการถ่ายทอดตามอธยาศัยหรือเป็นการรับรู้จากการปฏิบัติโดยไม่รู้ตัวสามารถเรียนได้รู้ได้ตามความต้องการและตามความสะดวกของผู้รับการถ่ายทอด ในขณะที่เดียวกันวัฒนธรรมการถ่ายทอดที่มีอยู่ก็ย่อมมีการเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาตลอดเวลา ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงจากธรรมชาติหรือสิ่งที่มนุษย์ประดิษฐ์หรือสร้างขึ้นมาก็ตาม แต่การเปลี่ยนในเรื่องค่านิยมและสัญลักษณ์ทางสังคมจะต้องใช้เวลานานและยากกว่า^๔

อักษรธรรมล้านนาหรือตัวเมือง^๕ เป็นอักษรเขียนที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เป็น

ภาษาทางวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นมานานในดินแดนล้านนานับพันปี อักษรธรรมล้านนา นิยมใช้บันทึก สิ่งต่างๆ เช่น ใช้เขียนตำนานและจารึกต่างๆ เช่น หลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา จารพระไตรปิฎก คัมภีร์ใบลาน ธรรมชาดก พงศาวดารตำนาน ศิลากาจารึก ประวัติศาสตร์ ตำรายาสมุนไพร วรรณกรรมล้านนา คติคำสอนต่างๆ ตำราไสยศาสตร์

คาถาเวทย์มนต์ คร่าวชอ ฎหมาย^๖ โดยเฉพาะการจารึกการสังคยานาพระไตรปิฎกครั้งที่ ๘ ของโลก^๗ เป็นต้น

จากอักษรมอญโบราณมักใช้จารบนคัมภีร์ใบลานพับสา เอกสารโบราณโดยเฉพาะเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับศาสนา. อุดม รุ่งเรืองศรี, **ระบบการเขียนอักษรล้านนา**. (คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๔).

^๖ ฎหมายมังรายศาสตร์ เป็นฎหมายเก่าแก่ที่สุดแห่งอาณาจักรล้านนาเป็นฎหมายที่พัฒนาขึ้นมาจากระเบียบแบบแผนขนบธรรมเนียมท้องถิ่น ศาสนาและจารีตประเพณีที่สั่งสมกันมา จนเป็นระบบมีการแบ่งหมวดหมู่และลักษณะเด่น ในด้านหลักความคิดทางฎหมายใกล้เคียงกับความคิดของฎหมายสากลอื่น ๆ เมื่อเป็นฎหมายที่พัฒนาขึ้นมาจากจารีตประเพณี จึงสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิตและภาษาของชนล้านนาเป็นอย่างดี . ประเสริฐ ญนคร, **มังรายศาสตร์หรือฎหมายพระเจ้ามังราย**, (กรุงเทพมหานคร : บุรพาสาน, ๒๕๒๑).

^๗ ในปีพุทธศักราช ๒๐๒๐ ณ วัดมหาโพธาราม (วัดเจ็ดยอด) ในรัชสมัยของพระเจ้าติโลกราชมหาราช แห่งราชวงศ์มังรายได้ สังคยานาพระไตรปิฎกเป็นอักษรล้านนา ครั้งแรกของโลก ณ วัดมหาโพธาราม(เจ็ดยอด) โดยมีพระ

^๓ อุทัย หิรัญโต, **หลักสังคมวิทยา**, (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๒๒).

^๔ ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้งและคณะ, **การศึกษาสังคมมนุษย์**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔).

^๕ **อักษรธรรมล้านนา หรืออักษรจารพุทธธรรม(Tipitaka)**สันนิษฐานว่ามีต้นกำเนิดมา

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๔๒ - ๒๔๗๖ ดินแดนล้านนาตกเป็นเมืองประเทศราชของสยามในรัชสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองและมีการปฏิรูปการศึกษา มีการจัดระบบโรงเรียนเข้ามาแทนที่ ยุคนั้นภาษาล้านนาถูกสั่งห้ามการเรียนการสอน กำหนดให้คนล้านนาเรียนภาษาไทยกลางแทนภาษาล้านนา นักปราชญ์ทางการศึกษาของล้านนาไร้ความหมายไปสิ้น จึงมักกล่าวกันในยุคนั้นว่า “ผู้ใดรู้อักษรและเข้าใจภาษาไทยกลางจะได้รับการยกย่อง ให้ยศ ให้ตำแหน่ง จึงทำให้การศึกษาอักษรศาสตร์ล้านนาไทยจึงค่อยๆ เฉลลงเหมือนไร่ร้าง” เหตุการณ์ดังกล่าวนี้จึงมีผลทำให้ขาดการสืบทอดอักษรธรรมล้านนาอย่างเป็นทางการ และคัมภีร์ส่วนใหญ่ที่จารบนใบลานด้วยอักษรธรรมล้านนาขาดการเอาใจใส่ดูแล ขาดการส่งเสริมจากรัฐจากผู้รู้ รูปแบบการสอนพระภิกษุ สามเณรจึงอยู่ในวงจำกัด คือ จัดการเรียนการสอนอยู่ในวัดบางวัดเท่านั้นและการสอนก็เป็นไปตามยถากรรม อีกประการหนึ่งก็คือ พระภิกษุ

เถระนักปราชญ์ชาวล้านนาสำคัญหลายรูปได้ร่วมกันรจนา ได้แก่ พระสิริมังคลาจารย์ พระโพธิรังสี พระญาณกิตติเถระ ฯลฯ หลังจากเสร็จสิ้นได้แจกจ่ายใบลานพระไตรปิฎกเผยแพร่ไปยังที่ต่าง ๆ เช่น เมืองสิบสองปันนา เมืองหลวงพระบาง และหัวเมืองต่าง ๆ ของอาณาจักรล้านนา . แสง จันทร์งาม, **ศาสนาในล้านนาไทย**, (เชียงใหม่ : ทิพย์เนตรการพิมพ์, ๒๕๒๐), หน้า ๗๗.

๘ สิงฆะ วรณสัย, **แบบเรียนอักษรล้านนา**, (เชียงใหม่ : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๖๑๘).

สามเณร และคฤหัสถ์ทั่วไปมีความเห็นว่าการอักษรธรรมเป็นภาษาที่ล้าสมัย เรียนมาแล้วไม่สามารถนำไปประกอบอาชีพได้ จากสถานการณ์นี้เป็นการสูญเสียวัฒนธรรม ภูมิปัญญาทางภาษาถูกละเลย ขาดการสืบทอดจากผู้รู้ จากพ่อครูแม่ครู โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ ส่วนใหญ่หลงไหลไปกับวัฒนธรรมภายนอก และไม่ได้มีการสืบทอดความรู้อักษรธรรมดังในอดีต

จากสาเหตุดังกล่าว ผู้วิจัยได้เล็งเห็นความสำคัญของการถ่ายทอดอักษรธรรมล้านนา และมีความเป็นห่วงว่าอักษรธรรมจะหายสาบสูญไปจากดินแดนล้านนาตลอดจน พระภิกษุ สามเณร อ่านเขียนอักษรธรรมล้านนาได้ไม่ถึงร้อยละ ๑๐ ประชาชนที่เป็นคฤหัสถ์ที่มีความรู้อ่านออกเขียนได้ มีไม่ถึงร้อยละ ๑ คัมภีร์ใบลานถูกทอดทิ้งไว้ในวัดต่างๆ พระภิกษุสามเณรไม่ให้ความสนใจที่หยิบยกขึ้นมาอ่าน ส่วนใหญ่ปล่อยทิ้งไว้ และถูกทำลายไปธรรมชาติ ตากแดด ตากฝน หนูมด แมลงกัดทำลายไปเป็นจำนวนมาก จึงมีความคิดว่าการถ่ายทอด การอนุรักษ์ เป็นหน้าที่ของพวกเราทุกคนที่จะต้องช่วยกันสานต่อมโนปณิธานในอันที่จะดูแลปกป้องคำสอนของพระพุทธเจ้าให้คงอยู่คู่แผ่นดินไทยเนกเช่นเดียวกับบรรพบุรุษไทยในกาลก่อน ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่ศึกษาวิวัฒนาการและกระบวนการถ่ายทอดอักษรธรรมล้านนาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันว่า มีความเป็นมาอย่างไร ปัจจัย เจือจาง ผู้เรียน ผู้สอนและชุมชนที่ให้การสนับสนุนการถ่ายทอดอักษรธรรมล้านนามีอะไรบ้าง ผลของการศึกษาที่ได้จะช่วยให้ได้ทราบกระบวนการถ่ายทอดอักษรธรรมล้านนา

เพื่อจะได้มีการอนุรักษ์และป้องกันการสูญสลายของอักษรธรรมล้านนาต่อไป

๒. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย/วิทยานิพนธ์เรื่อง “กระบวนการถ่ายทอดอักษรธรรมล้านนา” สำหรับวัตถุประสงค์ที่ต้องการนำเสนอในบทความนี้มี ๒ ข้อ คือ

๒.๑ เพื่อศึกษาวิวัฒนาการและกระบวนการถ่ายทอดอักษรธรรมล้านนาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

๒.๒ เพื่อศึกษาปัจจัย เงื่อนไข ผู้เรียน ผู้สอนและชุมชนที่ให้การสนับสนุนการถ่ายทอดอักษรธรรมล้านนา

๓. วิธีการดำเนินการวิจัย/รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยนี้ผู้วิจัยได้ใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยเสนอรายงานแบบพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description) โดยมีขั้นตอนดำเนินการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ ๑ ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับวิวัฒนาการและกระบวนการถ่ายทอดการเรียนรู้อักษรธรรมล้านนา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ค่านิยม เงื่อนไขของผู้เรียน ผู้สอนอักษรธรรมล้านนา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ตลอดจนศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา รวมไปถึงเอกสาร ตำรา เอกสารงานเขียนและงานวิจัยอื่นๆที่เกี่ยวข้องทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับวัฒนธรรมล้านนา โดยเฉพาะอักษรธรรมล้านนาจากห้องสมุดมหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย วิทยา

เขตเชียงใหม่ ห้องสมุดคณะวิจิตรศิลป์ เชียงใหม่ หอธรรม สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และจากวัดต่างๆ เป็นต้น

ขั้นตอนที่ ๒ สัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง จากผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ ผู้ที่เคยศึกษาอักษรธรรมล้านนา เช่น ครู อาจารย์ เจ้าอาวาส พระภิกษุ สามเณรตามวัดต่างๆ พ่อครู แม่ครูปราชญ์ชาวบ้าน ประเด็นที่ได้สัมภาษณ์เกี่ยวกับกระบวนการถ่ายทอดอักษรธรรมล้านนา ความเป็นมา มูลเหตุความสนใจที่เรียน ระยะเวลาเรียน ผู้สอนและสถานที่เรียน

ขั้นตอนที่ ๔ การสังเกตกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมอักษรธรรมล้านนาในพื้นที่ ๖ อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมือง เชียงใหม่ อำเภอแม่ริม อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอเมืองลำพูน อำเภอป่าซาง อำเภอบ้านโฮ่งจังหวัดลำพูน ทำการบันทึกเหตุการณ์ต่างๆ สัมภาษณ์ผู้ถ่ายทอดและผู้เรียนในประเด็นที่กำหนดไว้

ขั้นตอนที่ ๓ รวบรวมข้อมูลวิเคราะห์ เรียบเรียง อธิบายข้อมูล และสรุปผลการวิจัยพร้อมเสนอแนะประเด็นที่มีประโยชน์ต่อการศึกษาครั้งต่อไป

ขั้นตอนที่ ๔ รวบรวมข้อมูลนำเสนอข้อมูล วิเคราะห์วิวัฒนาการของกระบวนการถ่ายทอดอักษรธรรมล้านนา ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน รวมทั้งปัจจัยเงื่อนไข ผู้เรียน ผู้สอนและชุมชนที่ให้การสนับสนุนการศึกษาอักษรธรรมล้านนา เปรียบเทียบข้อมูลเพื่อหาข้อสรุป ทำการวิเคราะห์หาคำตอบตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยและนำเสนอโดยการพรรณนาวิเคราะห์

๔. ผลการวิจัย

วิวัฒนาการและกระบวนการถ่ายทอดการเรียนการสอนอักษรธรรมล้านนา ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน

ในอดีต ดินแดนล้านนามีวัฒนธรรมด้านภาษาและตัวหนังสือเป็นของตัวเองเรียกว่า อักษรธรรมล้านนาหรือตัวเมือง มีลักษณะกลมป้อมกระเดียดไปคล้ายกับอักษรพม่า มอญ และเงี้ยว

ตามข้อสันนิษฐานของเซเดย์^๙ ในอดีตอักษรธรรมล้านนาใช้ในการติดต่อสื่อสาร ทั้งส่วนราชการและเอกชน ใช้เขียนตำนานและจารึกต่างๆ รวมทั้งใช้ในการศึกษาเล่าเรียน อักษรธรรมล้านนาปรากฏหลักฐานในรูปของวรรณคดี คติชาวบ้าน และวรรณกรรมอื่นๆ เช่น คำพังเพย คำว และขอ เป็นต้น

กระบวนการถ่ายทอดการเรียนการสอนอักษรธรรมล้านนาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบันได้จำแนกเป็น ๓ ระยะเวลา คือ

^๙ วิกีพีเดีย, ฌอร์ฌ เซเดส์, พ.ศ. ๒๔๒๙-พ.ศ. ๒๖๑๒). นักวิชาการชาวฝรั่งเศสที่มีชื่อเสียงในคริสต์ศตวรรษที่ ๒๐ ด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. ตัวอักษรธรรมล้านนามีต้นกำเนิดมาจากอักษรไทยอาหม อักษรไทยอาหมมีต้นกำเนิดมาจากอักษรไทยเดิม และอักษรไทยเดิมมีต้นกำเนิดมาจากอักษรมอญโบราณ อักษรธรรมล้านนายังได้รับอิทธิพลจากอักษรสุโขทัย ซึ่งเข้ามาทางด้านพุทธศาสนา จึงมีอักษรธรรมล้านนาบางตัวเปลี่ยนรูปไป และเพิ่มตัวอักษรบางตัว เช่น ค คน ฝ ฝา ฟ ฟัน ซึ่งไม่มีในอักษรมอญ พม่า แต่มีในอักษรสุโขทัย ตัวอักษรธรรมล้านนามีจำนวน ๔๑ ตัว.

ระยะที่ ๑ ตั้งแต่เริ่มรวม

อาณาจักรล้านนาถึงสมัยรัตนโกสินทร์ก่อนการปฏิรูปการศึกษา (พ.ศ. ๑๘๓๙ - ๒๔๑๑) การจัดการศึกษาเน้นหนักไปในทางส่งเสริมพุทธศาสนา วัดเป็นศูนย์กลางการถ่ายทอดอักษรธรรมล้านนา ดำเนินการโดยคณะสงฆ์จัดการศึกษาตามขั้นตอนของการบวชในพุทธศาสนา แบ่งเป็น ๔ ขั้นตอน คือ

ขั้นตอนที่ ๑ การเตรียมตัวก่อนเข้าเป็นขะยม^{๑๐}

ขั้นนี้เริ่มเมื่อเด็กอายุประมาณ ๖ - ๗ ขวบ บิดาจะพาบุตรของตนไปวัด ตอนเย็นหลังเลิกงานทุกวันในช่วงฤดูเข้าพรรษา เพื่อให้บุตรคุ้นเคยกับเด็กวัดคนอื่นๆ และกิจกรรมในวัด ขณะเดียวกันเจ้าอาวาสจะใช้เวลาสังเกตพื้นฐานและความสนใจของเด็กผู้นั้นก่อนจะรับเป็นลูกศิษย์ของตน

ขั้นตอนที่ ๒ ระยะเวลาเป็นขะยม

พระภิกษุหรือสามเณรรูปใดรูปหนึ่งจะดูแลขะยม และถ่ายทอดหนังสืออักษรธรรมล้านนาในตอนกลางคืน โดยเริ่มถ่ายทอดจากพยัญชนะ สระ การแจกวรรณยุกต์ บทเรียนแต่ละบทของพระอาจารย์จะเป็นผู้กำหนดลงบนกระดานชนวนให้ศิษย์ท่องจำ เมื่อสามารถเขียนและอ่านขั้นต้นได้บ้างก็ให้ท่องอาณิสสส์บวช เพื่อเตรียมในพิธีบวชเป็นสามเณรต่อไป

ขั้นตอนที่ ๓ ระยะเวลาบวชเป็นสามเณร

^{๑๐} เด็กวัด เป็นเด็กชาย ซึ่งอาศัยอยู่ในวัดและคอยรับใช้พระสงฆ์ โดยเด็กวัดจะคอยถือบาตรของพระสงฆ์ในช่วงการบิณฑบาตยามเช้า.

เป็นการศึกษาระดับกลาง ทั้งวิชาการศึกษาพื้นฐานทั่วไป ได้แก่ การศึกษาอักษรศาสตร์ ศาสนาและวิชาชีพ สามเณรจะต้องฝึกหัดจารใบลาน ด้วยการยึดหลัก อิทธิบาท ๔^{๑๑} มาเป็นหลักในความตั้งใจทำเพื่อเกิดความสำเร็จ การจารอักษรธรรมจะใช้เครื่องมือที่เป็นเหล็กแหลมเรียกว่า "เหล็กจาร" จารลงในใบลาน สามเณรจะต้องท่องจำเวหนาน^{๑๒} หัดอ่านพระธรรม พระธรรมที่ง่าย เช่น "พระมาลัยโปรดธรรมมหาวิบาก"^{๑๓} ซึ่งเทศน์โปรดให้ผู้ป่วยหนักใกล้ตายฟัง "ธรรมไชย สังฆะ" สำหรับให้พ้นเคราะห์ร้ายต่างๆ "ธรรมคุณหัสสวิชัย" สำหรับการสืบชะตา หรือ "ธรรมโลกุตติ" สำหรับสวดในพิธีมงคล หากสามเณรสามารถเทศน์ธรรม

^{๑๑} ส.ม.อ.(ไทย) ๓/๘๑๓/๓๒๗. อิทธิบาท ๔ คือ ความเต็มใจทำ(ฉันทะ) ความตั้งใจทำ(วิริยะ) ความตั้งใจทำ(จิตตะ) และความเข้าใจทำ(วิมังสา)

^{๑๒} เวหนาน เป็นคำกล่าวรายงานในการถวายทานสิ่งของหรือศาสนสถานให้แก่พระพุทธรูปอย่างละเอียดให้ผู้มาร่วมงานได้ทราบใช้ประกอบในพิธีกรรมถวายทานของล้านนาที่สำคัญๆ บทเวหนานจึงเป็นวรรณกรรมที่มีลักษณะเฉพาะของล้านนา.มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมภาคเหนือ, **บทเวหนาน** ,<http://ich.culture.go.th>.เข้าถึง ๑๓ ก.ค.๖๐

^{๑๓} ธรรมมหาวิบาก คือ หลักธรรมสำคัญของการมีชีวิตในปัจจุบันชาติและอนาคตชาติที่ดี ก็คือ การรู้จักรักษาศีล ๕, ศีล ๘ ทำทาน และฟังพระธรรมเทศนาเพื่อเป็นคติสอนใจและเป็นแนวทางการดำเนินชีวิต.พระธรรมเทศนาพื้นเมืองเหนือ, **มหาวิบาก**, จัดพิมพ์เผยแพร่โดยร้านภิญโญ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน.

ดังกล่าวได้แล้ว ถ้ามีเสียงตีพระที่เสียงจะให้หัดเทศน์มหาชาติบางกัณฑ์ก่อน เช่น ทศพรจนถึงกัณฑ์มัทรีและกุมาร นอกจากนี้สามเณรจะต้องหัดสวดทำนองสวดเมืองเหนือเรียกว่า การใส่กาพย์หรือใส่เบ็ก^{๑๔}

ขั้นตอนที่ ๔ ระยะเวลาอุปสมบทเป็นพระภิกษุแล้ว

การถ่ายทอดอักษรธรรมล้านนาในระดับนี้ พระสงฆ์ที่ทำหน้าที่สอน ได้แก่ พระภิกษุที่ทรงภูมิปัญญาหรือมีประสบการณ์มากพอที่จะถ่ายทอดได้โดยให้หัดเทศน์แบบต่างๆ ให้ชำนาญพร้อมที่จะสั่งสอนผู้อื่นได้ทันทีที่มีผู้มานิมนต์ มีการศึกษาพระไตรปิฎกและบาลีชั้นสูง หัดแต่งและเขียนพระธรรมเทศนาตามหัวข้อในธรรมะ การจารใบลานต้องจารได้ดีและรวดเร็ว ฝึกแต่งคำและโคลงแบบต่างๆ ฝึกหัดวิชาคำนวณ

สำหรับการศึกษาของบุคคลทั่วไป ซึ่งไม่ได้ผ่านขั้นตอนการบวช สถานที่ถ่ายทอดอักษรธรรมล้านนาได้แก่ ครอบครัวและคุ้ม^{๑๕} ซึ่งคุ้มจะเป็นสถาบันการศึกษาของชนชั้นสูงและศึกษาวิทยาการแขนงต่างๆ เช่น

^{๑๔} ใส่เบ็กหรือสวดเบ็ก หมายถึง พระสงฆ์และสามเณรจะประสานเสียงกันด้วยเสียงสูงต่ำ พระสงฆ์สวดเสียงต่ำ สามเณรสวดเสียงสูงและเล็ก เป็นทำนองเสนาะไพเราะ ต้องมีการฝึกฝนกันเป็นเวลานาน.

^{๑๕} คุ้ม ในภาษาล้านนา หมายถึง ที่ประทับของกษัตริย์และที่อยู่ของเจ้านายในล้านนา ,สมโชติ อ๋องสกุล, **ประวัติศาสตร์ชุมชนในเชียงใหม่ : การสร้างประวัติศาสตร์ท้องถิ่น**, (เชียงใหม่ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๖).

การเกษตร การค้าขาย เวทมนต์คาถา และการฟ้อนเจิง^{๑๖}

ระยะที่ ๒ ตั้งแต่สมัยการปฏิรูปการศึกษาถึงสมัยการเปลี่ยนการปกครอง

(พ.ศ.๒๔๔๒ - ๒๔๗๖)

กระบวนการถ่ายทอดอักษรธรรมล้านนาในระยะนี้มีขั้นตอนเหมือนในระยะที่ ๑ แต่มีผู้ให้ความสนใจลดน้อยลงไป เนื่องจากมีระบบการศึกษาสมัยใหม่เข้ามา โดยจัดระบบโรงเรียนเข้ามาแทนที่การศึกษาของวัด กำหนดให้เรียนภาษาไทยกลางแทนภาษาถิ่นล้านนา แต่การจัดระบบโรงเรียนยังมีไม่มากพอ วัดก็ยังเป็นศูนย์กลางสำคัญของการศึกษาทุกหมู่บ้าน และยังมีเอกลักษณ์ทางด้านภาษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมเป็นของตนเอง

ระยะที่ ๓ ตั้งแต่หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองถึงปัจจุบัน

(พ.ศ.๒๔๗๗ - ๒๖๓๗)

กระบวนการถ่ายทอดอักษรธรรมล้านนาในระยะนี้ เกี่ยวกับทางด้านพิธีกรรมต่างๆ เช่น พิธีบวช ยังคงมีปรากฏอยู่ การถ่ายทอดมี ๒ ลักษณะ คือ การถ่ายทอดอักษรธรรมล้านนาในวัด และการถ่ายทอดอักษรธรรมล้านนาสำหรับบุคคลทั่วไป

กระบวนการถ่ายทอดอักษรธรรมล้านนาในวัด เริ่มถ่ายทอดจากสิ่งที่ย่าง

^{๑๖} ฟ้อนเจิง เป็นการร่ายรำตามกระบวนการทำตามแบบแผน ที่แสดงออกถึงศิลปะในการต่อสู้ของชาย ซึ่งทำรำนั้นมีทั้งทำหลักและทำที่ผู้รำแต่ละคน จะใช้ความสามารถเฉพาะตัวพลิกแพลงให้ดูสวยงาม.

ที่สุดและจำเป็นที่สุดก่อน คือ การท่องบทสวดมนต์ ต่อมาจึงอ่านคัมภีร์โบราณ เมื่ออ่านด้วยปากเปล่าจนคล่องแล้วจึงสอนเขียน อุปกรณ์การเรียนในช่วงแรกยังเป็นกระดาษขนวนดินสอที่ทำด้วยดิน และไม่บรรทัด ต่อมาจึงพัฒนาขึ้นเป็นการใช้สมุด ปากกา ดินสอเหมือนที่ใช้ในโรงเรียนปัจจุบัน

ทุกวันนี้ยังมีวัดในจังหวัดเชียงใหม่ ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดอักษรธรรมล้านนาอยู่บ้าง เช่น วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร วัดสวนดอก วัดเจ้าเปิง วัดพันอ้น ในจังหวัดลำพูน เช่น วัดพระยีน เป็นต้น โดยเปิดสอนอักษรธรรมล้านนาให้กับพระ สามเณร และบุคคลที่สนใจทั่วไป ทั้งหญิงและชาย มีการกำหนดหลักสูตร ซึ่งใช้เวลาเรียน ๑ ปี แบ่งเป็น ๒ ภาคเรียน การถ่ายทอดเริ่มตั้งแต่การอ่าน เขียน ผสมสระ จนถึงอ่านคัมภีร์ ปี่บธรรม^{๑๗} และหนังสือต่างๆ นอกจากจะมีการถ่ายทอดในระบบโรงเรียนแล้วยังมีการถ่ายทอดสำหรับกลุ่มที่รวมตัวกันมาเพื่อเรียนในลักษณะนอกระบบ คือ หลักสูตรการเรียนไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้เรียนเป็นหลัก เมื่อผู้เรียนสามารถอ่านออกเขียนได้ก็จะจบหลักสูตรในวันนั้นๆ

กระบวนการถ่ายทอดอักษรธรรมล้านนาของบุคคลทั่วไป ในช่วงแรกทำการถ่ายทอดที่บ้านของผู้รู้ ซึ่งหมายถึงผู้ที่เคยบวชเรียนอักษรธรรมล้านนา หรือผู้ที่เคยเป็นขะยม และมีความรู้เกี่ยวกับอักษรธรรมล้านนาถึงระดับที่สามารถถ่ายทอดได้

^{๑๗} ปี่บธรรม หมายถึง คัมภีร์พระไตรปิฎกที่จารด้วยอักษรธรรมล้านนาลงบนใบลาน.

กระบวนการถ่ายทอดไม่ต่างจากการถ่ายทอดในวัด แต่เปิดโอกาสให้ผู้หญิงและผู้สนใจที่ไม่ได้บวชเรียนได้มีโอกาสได้เรียน ต่อมาเมื่อมีผู้สนใจมากขึ้น สถาบันต่างๆ เช่น วัดใหญ่บางวัด สถาบัน ราชภัฏเชียงใหม่ และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เปิดสอนอักษรธรรมล้านนา เพื่อสนองความต้องการของสังคมที่ผ่านกระบวนการถ่ายทอดถึงเข้าสู่ระบบเช่นเดียวกับวิชาการอื่นๆ

ปัจจัย เงื่อนไข ผู้เรียน ผู้สอน และชุมชนที่ให้การสนับสนุนการถ่ายทอดอักษรธรรมล้านนาในอดีต

๑. ชุมชนยังมีค่านิยมและความเชื่อในด้านความศักดิ์สิทธิ์ของอักษรธรรมล้านนา และการบวชจะต้องเรียนอักษรธรรมล้านนา เพื่อใช้เทศน์ สวด และพิธีกรรมต่างๆ

๒. ผู้เรียนอักษรธรรมล้านนา มีจุดประสงค์เพื่อต้องการอ่านบทสวดต่างๆ และอยากรู้เรื่องราวที่ปรากฏในคัมภีร์ ซึ่งตำราเรียนส่วนใหญ่เขียนด้วยอักษรธรรมล้านนา นอกจากนี้ผู้เรียนยังมีแรงจูงใจที่ได้เป็นผู้รู้ เป็นที่เคารพนับถือของคนในหมู่บ้าน

๓. ผู้สอนอักษรธรรมล้านนา เพราะต้องการถ่ายทอดวิชา เช่น คาถาอาคมต่างๆ ให้กับลูกศิษย์ และยิ่งถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องสอนให้กับศิษย์วัดทุกคน เพื่อให้สามารถอ่านคัมภีร์ใบลานรวมทั้งเทศนาธรรมได้

๔. ชุมชนสนับสนุนการถ่ายทอดอักษรธรรมล้านนา เพราะต้องการรู้รายละเอียดของเรื่องราวต่างๆ ที่เกี่ยวกับทางพุทธศาสนา เมื่อมีการเทศนาธรรมที่ผูกเป็นเรื่องราวจึงได้รับความสนใจจากชุมชน และมีความเชื่อว่า ผู้ที่รู้คาถาอาคมจะสามารถให้

ความช่วยเหลือ ปิดเป่าความทุกข์ได้ รวมทั้งช่วยชี้ช่องทางในการปฏิบัติทางพิธีกรรมต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง

๖. ผู้มีโอกาสได้เรียนรู้วิชาชีพต่างๆ อันจะเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตประจำวัน เช่น แพทย์แผนโบราณ วิชาก่อสร้าง การทำบ่อไฟ เป็นต้น

ในปัจจุบัน

๑. ผู้ที่เป็นนักประวัติศาสตร์ นักภาษา ต้องการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆ ที่บันทึกไว้ด้วยอักษรธรรมล้านนา

๒. ผู้ที่เป็นนักอนุรักษ์ ยังเห็นคุณค่าของตัวอักษรธรรมล้านนา ต้องการให้มีการถ่ายทอดเพื่อให้อนุชนรุ่นหลังได้มีการเรียนรู้

๓. ผู้ที่มีความเชื่อเกี่ยวกับพิธีกรรมต่างๆ ที่ทำให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ คือจะต้องเขียนด้วยอักษรธรรมล้านนา เช่น เขียนคาถาอาคม ยันต์ ตะกรุด เป็นต้น ต้องการเรียนรู้วัฒนธรรมเหล่านี้ เพื่อนำไปใช้ เป็นประโยชน์ในการทำพิธีกรรมต่างๆ ตามความเชื่อของสังคมล้านนา

๕. บทสรุป

สรุปผลการวิจัยครั้งนี้พบว่า

กระบวนการถ่ายทอดอักษรธรรมล้านนาเป็นการเรียนรู้ถึงภูมิปัญญาโดยเริ่มถ่ายทอดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสิ่งที่ย่างที่สุดและจำเป็นที่สุดก่อน คือ บทสวดมนต์ สถานที่ใช้เรียนใช้ศาลาวัด หรือห้องของพระผู้สอน การเรียนจะเรียนเป็นกลุ่มๆ ละ 5-6 คน อุปกรณ์การเรียนคือ กระดานชนวน กระบวนการสอน เริ่มจากการการเขียนพยัญชนะเดี่ยวและเริ่มเขียนเป็นประโยค เมื่อ

เขียนและอ่านจนคล่องจึงเริ่มสอบโดยการ
แปลจากอักษรธรรมเป็นภาษาไทยและจาก
ภาษาไทยเป็นอักษรธรรมล้านนา เมื่อมี
ความสามารถจนคล่องจึงเริ่มอ่านบทสวดมนต์
และเขียนตำราเป็นภาษาล้านนาด้วยตนเอง

ปัจจัยเงื่อนไข ผู้เรียนและชุมชนที่
ให้การสนับสนุนการถ่ายทอดอักษรธรรม
ล้านนา

ในอดีต ซึ่งมีการถ่ายทอดสืบต่อกันมา การเรียนรู้อักษรธรรมล้านนาไม่เป็นเพียงให้อ่านออกเขียนได้เท่านั้น แต่เป็นเครื่องมือที่จะใช้ค้นคว้าหาความรู้ คุณค่าต่างๆ ที่มีบันทึกไว้ในใบลาน ในปีสาและจารึกต่างๆ ศิลปะวิทยาการที่ทั้งส่วนที่เป็นพระธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนา วิชาชีพชั้นสูง ศิลปะ วรรณคดี พิธีกรรมต่างๆ ที่ช่วยให้ชุมชนแต่ก่อนอยู่ได้ ดังนั้น การศึกษาอักษรธรรมล้านนาในสมัยนั้นจะประกอบด้วย พิธีกรรมและ สารของการศึกษา เช่น พิธีกรรมบวชลูกแก้วหรือการบวชเณร

ในปัจจุบัน การถ่ายทอดอักษรธรรมล้านนาไม่ได้ถ่ายทอดส่วนที่เป็นความเชื่อ พิธีกรรมดังแต่ก่อน การถ่ายทอดเน้นการอ่านออกเขียนได้ เพื่อใช้เข้าสู่ความรู้ด้านอื่นตามแต่ที่มีการศึกษาในสถาบันทำการเปิดสอนอักษรธรรมล้านนา หากจะกล่าวโดยหน้าที่แล้ว อักษรธรรมมิได้ตอบสนองความต้องการในชีวิตประจำวันของผู้เรียน ทำให้การศึกษาไม่แพร่หลายและเป็นที่ต้องการของคนทั่วไป

อย่างไรก็ตามภาษาเขียนของอักษรธรรมจึงเป็นหลักฐานที่สำคัญที่สุดของการเป็นชาติที่มีวัฒนธรรม การรู้ภาษาเขียนจะเป็นกุญแจไขไปสู่ความรู้ ความเข้าใจของบรรพบุรุษซึ่งอาจยังคงคุณค่าอยู่และจะช่วยให้

เข้าใจบทบาทของภาษาตามทฤษฎีโครงสร้าง-หน้าที่ ดังที่ว่า “กระบวนการเรียนรู้จะทำหน้าที่ที่มีอยู่ตามสังคมได้กำหนด และเมื่อสังคมเห็นว่ามี ความ จำ เป็น ลดลง กระบวนการเรียนรู้จึงทำหน้าที่ลดลงตามไปด้วย”

โครงสร้าง-หน้าที่ อักษรธรรมล้านนาในสมัยก่อนจะมีคุณค่าและมีความสำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินชีวิตในชาวล้านนา ในอดีตวัดจะเป็นสถานที่ถ่ายทอดอักษรธรรมล้านนา วัดจึงมีบทบาทในด้านการขัดเกลาสังคม และทำหน้าที่เป็นสื่อกลางให้สมาชิกในสังคมได้พบปะและสืบทอดมรดกของสังคม เพราะวัดเป็นผู้ให้การศึกษาภายใต้การกำกับดูแลจากพระ ในระยะต่อมามีระบบการศึกษาสมัยใหม่เข้ามาในชุมชนจึงส่งผลให้วัดลดบทบาททางการศึกษาลงไป วัดจึงสูญเสียเนื้อหาทางการศึกษาไปด้วย ส่วนที่เหลือส่วนใหญ่ จึงเป็นเพียงด้านพิธีกรรมเท่านั้น

วัฒนธรรมเกิดขึ้นมาจากมนุษย์ที่สร้างขึ้นมาเพื่อใช้ เมื่อถึงเวลาใดเวลาหนึ่งอาจไม่ตอบสนองความต้องการวัฒนธรรมเดิมก็อาจเปลี่ยนแปลงไปเป็นลักษณะ "วัฏจักรของชีวิต" ซึ่งนักสังคมศาสตร์จะอธิบายว่า การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมนั้นจะมีการหมุนเวียนสลับกันไป ระหว่างความเจริญรุ่งเรืองกับความเสื่อมโทรมในช่วงเวลาที่ค่อนข้างจะสม่าเสมอ ซึ่งบางครั้งอาจจะมีระยะเวลาอันยาวนานแตกต่างกันอยู่บ้าง แต่ประเพณีดังกล่าวก็ยังคงอยู่ โครงสร้างเดิมก็ยังคงอยู่ที่จะคอยกำกับบทบาทตามโครงสร้างเหล่านั้นให้มีการสืบทอดต่อไป จึงมีผลทำให้มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมด้านอักษรธรรม

การถ่ายทอดก็ต้องปรับเปลี่ยนไปตามลักษณะของโครงสร้างที่เป็นปัจจุบัน

สำหรับการบันทึกหลักธรรมคำสอนของพระพุทธศาสนาจึงมักเรียกว่าอักษรธรรม ซึ่งชาวล้านนายังคงอาศัยพื้นฐานความเชื่อเรื่อง อานิสงส์ผลบุญการสร้างคัมภีร์ทางพุทธศาสนาถวายวัดเพื่อสร้างอานิสงส์ผลบุญการสร้างคัมภีร์ต่างๆ^{๑๘} แม้ในปัจจุบันความเชื่อในเรื่องเหล่านี้ลดลง เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคมจึงทำให้กระบวนการสืบทอดวัฒนธรรมของชาวล้านนาลดลงไปด้วย จึงมีกลุ่มต่างๆพยายามจะอนุรักษ์ และพยายามถ่ายทอดและส่งเสริมให้มีการศึกษาอักษรธรรม ด้านการเขียน การอ่านการพูดในวัด สถาบันต่างๆ และผู้สนใจทั่วไป เพื่อปกป้องคำสอนของพระพุทธเจ้าให้คงอยู่คู่แผ่นดินล้านนาดังกาลก่อน

สรุปได้ว่า กระบวนการถ่ายทอดอักษรธรรมล้านนา เป็นกระบวนการสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่ง ไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง เป็นกระบวนการถ่ายทอดตามอักษยาศัย เป็นการรับรู้จากการปฏิบัติโดยไม่รู้ตัว สามารถเรียนรู้ได้ตามความต้องการและตามความสะดวกของผู้รับการถ่ายทอด ดังนั้น การถ่ายทอดจึงต้องอาศัยวัฒนธรรม ความเคารพนับถือกันในหมู่ผู้เรียนและผู้สอนที่เป็นผู้ใหญ่มากกว่า อาศัยการซักถามและการฝึกฝน การเรียนรู้อักษรธรรมล้านนาเป็นการสร้างประสบการณ์ตรง จากผู้สืบทอดโดยการอ่านจากคัมภีร์ที่เขียนเป็นอักษรธรรมล้านนาและฝึกเขียน ฝึกแปล จนเกิดความชำนาญและกลายเป็นผู้ที่สามารถถ่ายทอดให้กับผู้ที่สนใจและสถาบันการศึกษาอื่นๆต่อไป

---

^{๑๘} ทายกผู้ใดได้ถวายและเขียนตัวอักษรในพระไตรปิฎกด้วยตนหรือว่าจ้างให้ผู้อื่นเขียนก็ดี เมื่อตายไปแล้วย่อมจะไม่ไปเกิดในที่ร้าย ย่อมไปเกิดในตระกูลอันอุดมบริบูรณ์ด้วยข้าวของทรัพย์สมบัติเครื่องบริโภคต่าง ๆ จะได้อยู่เฉพาะแต่กับสัปบุรุษ ไม่ได้อยู่กับคนไม่ดีแม้แต่ครั้งเดียว เป็นบุคคลอันอุดม เป็นสัปบุรุษ ย่อมไม่เป็นผู้อับลักษณะ มีลักษณะของสัปบุรุษทุกชาติ เป็นผู้ไม่กล่าวคำหยาบช้า มีวาจาไพเราะ รูปร่างวรรณะงดงาม เป็นผู้ได้ลาภสักการะอันประเสริฐกว่าคนทั้งหลาย. ชंपนะ ปิ่นเงิน, **อานิสงส์ฉบับล้านนา การปริวรรตและสาระสังเขป**, (เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๘).

๖. ข้อเสนอแนะ

๑. การวิจัยครั้งนี้พบว่า กระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมอักษรธรรมล้านนา ขึ้นอยู่กับวิถีชีวิตของสังคมชาวล้านนาที่มีการเปลี่ยนแปลงไปตามความจำเป็น กระบวนการถ่ายทอดจึงมีการปรับและคล้อยตาม เพื่อให้เกิดความสอดคล้องกับแนวทางในการดำเนินชีวิตของชาวล้านนา การถ่ายทอดวัฒนธรรมจะต้องเป็นเรื่องที่อยู่ในความสนใจของสมาชิกในสังคม เช่น ประเพณีสงกรานต์ และขั้นตอนในการดำเนินการต้องปรับไปตามสภาพของสังคม เช่น สังคมในเมืองอาจจะมีขั้นตอนที่ซับซ้อนมากกว่าสภาพของสังคมชนบท เทคโนโลยีใหม่ ควรได้รับพิจารณา นำมาใช้ประกอบ เพื่อความสะดวกและหาได้ง่าย

๒. เนื่องจากสภาพสังคมมีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา วัฒนธรรมหนึ่งยังคง

อยู่ได้ย่อมต้องอาศัยวัฒนธรรมอื่นๆ การอนุรักษ์วัฒนธรรมอักษรธรรมล้านนา ทั้งภาษาพูดและภาษาเขียนจึงควรกระทำไปพร้อมๆ กับการอนุรักษ์วัฒนธรรมในเรื่องอื่นๆ เช่น ประเพณีสงกรานต์ ลอยกระทง ประเพณีขึ้นโตก ประเพณีสู่วัยข้าว เป็นต้น

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้ง

ต่อไป

๑. ควรมีการวิจัยเกี่ยวกับ ประเพณีท้องถิ่นของชาวล้านนาที่เกี่ยวข้องกับภาษาล้านนาในปัจจุบัน

๒. ควรมีการศึกษาวิจัยเรื่องการถ่ายทอดแพทย์แผนโบราณของชาวล้านนาในอดีต ซึ่งสามารถศึกษา ค้นคว้าจาก คัมภีร์ใบลานหรือปี่บรรณ เปรียบเทียบกับการถ่ายทอดแพทย์แผนปัจจุบัน.

บรรณานุกรม

๑. คัมภีร์พระไตรปิฎกและหนังสือภาษาไทย

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

_____. อรรถกถาภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๒.

ชัชปะ ปันเงิน. อานิสงส์ฉบับล้านนา การปริวรรตและสาระสังเขป, เชียงใหม่ : สถาบัน

วิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๘. พระธรรมเทศนาพื้นเมืองเหนือ. มหาวิทยาลัย, จัดพิมพ์เผยแพร่โดยร้านภิญโญ อำเภอมือง จังหวัดลำพูน.

ประเสริฐ ฐ นคร. มังรายศาสตร์หรือกฎหมายพระเจ้ามังราย, กรุงเทพมหานคร : บุรพาสาส์น, ๒๕๒๑.

ประเสริฐ แยมกลิ่นฟุ้งและคณะ. การศึกษาสังคมมนุษย์, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

สมโชติ อ๋องสกุล. ประวัติศาสตร์ชุมชนในเชียงใหม่ : การสร้างประวัติศาสตร์ท้องถิ่น, เชียงใหม่ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, ๒๕๔๖.

สิงฆะ วรณสัย. แบบเรียนอักษรล้านนา, เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๑๘.

แสง จันทร์งาม. ศาสนาในล้านนาไทย, เชียงใหม่ : ทิพย์เนตรการพิมพ์, ๒๕๒๐.

สุพัตรา สุภาพ. สังคมวิทยา. กรุงเทพมหานคร : บริษัทโรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, ๒๕๓๔.

อุดม รุ่งเรืองศรี. ระบบการเขียนอักษรล้านนา, คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๒๔.

อุทัย หิรัญโต. หลักสังคมวิทยา, กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, ๒๕๒๒.

๒. บทความจากสื่ออิเล็กทรอนิกส์

มรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมภาคเหนือ. บทเวณทาน, <http://ich.culture.go.th/> ๑๓ เมษายน ๒๕๖๐.

วิกิพีเดีย, ฌอร์ฌ เซแตส์. พ.ศ. ๒๔๒๙ - พ.ศ. ๒๖๑๒. <https://en.wikipedia.org/wiki/> ๑๓ เมษายน ๒๕๖๐

